

Toni Morrison 'un *Sevilen* Adlı Eserinin Newmark'ın Çeviri Yöntem ve Stratejileri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Funda Özbakır¹

APA: Özbakır, F. (2023). Toni Morrison'un *Sevilen* adlı eserinin Newmark'ın çeviri yöntem ve stratejileri çerçevesinde değerlendirilmesi. *Abant Journal of Translation and Interpreting Studies*, 1(1), 24-33.

Öz

Günümüzde ekonomik, politik, sosyal ve siyasi olayların yarattığı küreselleşmenin bir sonucu olarak kültürlerarası etkileşim giderek artmaktadır. Bu etkileşimle beraber, edebiyat yapıtlarının yanısıra bilim, sanat, hukuk, tıp, teknoloji gibi birçok alandaki yenilikler ve gelişmeler ile birlikte bilgi akışı hızlı bir ivme kazanmış ve bunun bir sonucu olarak çeviri giderek önem kazanmıştır. Ancak bir dilden diğer bir dile aktarım, sanıldığı kadar kolay değildir. Özellikle edebi çeviri alanının son derece kapsamlı, karmaşık ve çok anlamlı olması, çevirmenlerin dilin içinde bulunduğu sistematığı bir bütün olarak ele almasını ve kültürel bir ön inceleme yapmasını gerekli kılar. Bu çalışmada, çevirmen Püren Özgören tarafından Türkçeye "*Sevilen*" olarak aktarılan Toni Morrison'un "*Beloved*" adlı romanında yer alan kültürel öğeler tespit edilerek, Peter Newmark'ın kültürel öğeleri sınıflandırması kapsamında sınıflandırılarak, çevirmenin süreç boyunca nasıl bir yol izlediği ve aktarım sürecinde sıklıkla tercih ettiği yöntemler irdelenmiştir. Kültürel öğelerin aktarımında iki farklı dil ve kültür dizgesinin olmasından dolayı çevirmenin erek metinde sıklıkla Newmark'ın önerdiği yöntemlerden aktarma, sözcüğü sözcüğüne çeviri ve uyarlama yöntemlerini sıklıkla tercih ederek, erek metinde okuma akışını engellediğini düşündüğü bazı ifadelerde de çıkarma yöntemini kullanarak, erek kültür okurları için daha erişilebilir olmayı hedeflediği ve yer yer kaynak kültüre ait kültürel öğeleri genellikle erek kültüre tanıtmaya ve aktarmaya çalıştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, kültür, dil, kültürel öğeler, Toni Morrison

An Analysis of Toni Morrison's "*Beloved*" Novel in The Frame of Newmark's Translation Methods and Strategies

Abstract

Intercultural engagement is growing as a result of the globalization brought on by the current economic, political, social, and political developments. This engagement, along with advancements and discoveries in a variety of sectors, including science, art, law, medicine, technology, and literary works, has greatly increased the flow of information and resulted in carrying translation an increasingly significant phenomena. However, although transferring from one language to another is not as easy as it might seem, the fact that the field of literary translation is extremely comprehensive, complex and multi-meaning that requires translators to consider the systematic of the language as a whole and to make a cultural pre-examination. In this study, the cultural elements in Toni Morrison's novel "*Beloved*", which was translated into Turkish by translator Püren Özgören as "*Beloved*", were classified within the scope of Peter Newmark's classification of cultural elements. It also focused on to examine how the translator followed the course of the process and which translation strategies she frequently preferred in the transfer process. It has been observed that the translator frequently prefers the methods of transferring, word for word translation and adaptation from the methods suggested by Newmark in the target text, and also used the method of removing some expressions which is aimed to prevent the flow of reading in the target text. She aims to make the target culture more accessible by using subtraction to remove expressions to prevent flow and introduce cultural elements from source culture to target culture, aiming to be accessible and adaptable.

Key words: Translation, culture, language, cultural items, Toni Morrison

Structured Abstract

Translation has been a specific field in itself but also has always been in relation to other disciplines since the 20th century. When it is examined from both a linguistic and a cultural perspective, it becomes clear that translation is a multifaceted process. Recent translation studies (Larson 1984, Newmark 1988, Aixela 1996) have demonstrated that translation is a science that contributes to many academic disciplines, including language, culture, literature, sociology, politics in addition to transferring knowledge from one language to another. A society's culture develops as a way of life that includes practices of eating, drinking, clothing, rituals, and beliefs that are unique to each civilisation. Moreover, a society's various cultural components can take on a wide range of shapes, including words, sounds, linguistic constructions, signs, and writings. Since literary works reflect the culture in which they were produced, translation from one language to

Araştırma Makalesi (Research Article)

Sisteme yüklenme tarihi (Submitted on): 05.06.2023

Kabul tarihi (Accepted for publication on): 19.07.2023

¹ Öğr. Gör., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Rektörlük, Dış İlişkiler Birimi (Osmaniye, Türkiye), e-posta: fundaozbakir@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1412-7603.

another can therefore be referred to as intercultural transfer. The literary translation area, in particular, requires that translators take into account the target language's overall linguistic structure and conduct a pre-examination of the target culture. Thus, it is known that translating from one language to another is not always as simple as it seems. In the process of transferring cultural elements, translators apply a wide variety of strategies to ensure equivalence. Although extensive research (Özün, K. 2020, 2021, Kara, G. & Demirtaş, E., 2020) has been carried out on translation movements through the books of author Toni Morrison, this study aims to reveal the cultural elements in Toni Morrison's novel "*Beloved*" in the source text and to what extent these translations reflect the cultural elements that take place in the source language with the strategies of Peter Newmark classification of cultural components based on Peter Newmark's *A Textbook of Translation* (1988). In accordance with this purpose, this study will not only analyze the cultural elements, but also it will try to determine translator's decisions to use which strategies apply to overcome the difficulties risen due to cultural elements. The methodology of this study is document analysis.

Newmark defines culture as "expressions of a way of life peculiar to a community that uses a way of life and a certain language" as a means of expression (Newmark, 1988, p. 94). With these words, Newmark (1988) states that language and culture cannot be considered separately from each other and language is a reflection of culture. Cultural elements are categorized by Newmark in his famous book *A Textbook of Translation* as 1. Ecology, 2. Material Culture (Artefacts), 3. Social Culture, 4. Organizations, customs, activities, procedures, concepts, 5. Gestures and Habits. He later modified this categorization in his 2010 article "Translation and Culture" as follows: 1. Ecology (the geological and geographical environment), 2. Public Life (Politics, Law and Government), 3. Social Life (Economy, occupations, social welfare, health and education), 4. Personal Life (food, clothing and housing), 5. Customs and Pursuits (customs like slow hand clapping and table rapping, and pursuits such as cricket and football, with all their national idioms), and 6. Private Passions (religion, music, poetry, as well as their very diverse social organizations, the churches, the Arts Councils and, the poetry societies which contain them). Newmark, who views culture-specific terms in the source text as a fundamental translation problem, suggests that translators employ the following methods: 1. Word-for-word Translation, 2. Literal Translation, 3. Faithful Translation, 4. Semantic Translation, 5. Adaptation, 6. Free Translation, 7. Idiomatic Translation, 8. Communicative Translation.

The novel "*Beloved*" was translated into Turkish by experienced translator Püren Özgören. The main justification for examining this book is that Nobel Prize-winning author, Toni Morrison is a well-known author in Türkiye and her novels have a high popularity among Turkish readers. Furthermore, most of her books have been translated into Turkish. The American Nobel Prize-winning novelist Toni Morrison (February 18, 1931 – August 5, 2019) made a significant contribution to the appreciation and advancement of African-American literature. Her novels mostly focus on the lives of Afro-Americans and contain elements of the oral tradition belonging to this ancestral culture. The book also contains slavery, racial prejudice, brutality against black people, and other harsh realities (people being beaten, flogged, chained, and restrained by metal bridles) in 18th-century America. Due to the recognizable cultural components it contains that are unique in terms of location and history, the book was selected as a work.

The descriptive and comparative study revealed that the translator didn't employ just one translation technique. Instead, she employed several translation techniques to provide the equivalence between cultural items. Word-for-word translation, adaptation and free-translation were the most common strategies benefitted by the translator. The translator carefully considered the culturally specific elements that pose significant transfer challenges, and by selecting these strategies, she has avoided the risk of the translation not being understood in the target culture or the danger of the source culture completely disappearing and the text appearing as a work written in the target language. It can be stated that the transfer of information between the source and the target texts was done appropriately. This study has focused only on the cultural elements in Morrison's novel "*Beloved*" however several questions still remain to be answered such as how African-American culture is treated in Morrison's other novels and whether it has changed over time. A greater focus on post-colonial translation studies could produce interesting findings that account more for.

Keywords: Translation, culture, Peter Newmark, cultural items, Toni Morrison

Giriş

Çeviri eylemine hem dilsel hem kültürel açıdan yaklaşıldığında çok boyutlu bir durum ile karşılaşmaktadır. 20. Yüzyılın ikinci yarısından bu yana ayrı bir bilim dalı olarak ele alınan çeviri, bu tarihlerden itibaren bağımsız, ancak diğer disiplinlerle ilişki içinde olan bir bilim dalı olarak yer edinmiştir. Çeviribilim araştırmaları Larson (1984), Newmark (1988), Aixela (1996) çevirinin sadece bir dilden diğer dile aktarım olarak değil, dil, kültür, edebiyat, sosyoloji, siyaset, tarih, psikoloji, tıp gibi bilimsel anlamda bütün disiplinlere katkı sunarak gelişen bir bilim dalı olduğunu göstermektedir. Çeviri denilince, dil ve kültür arasında ki yadsınamaz ilişkiden bahsetmemek olmaz. Toplumların dili kullanarak ifade ettiği yazılı ve sözlü tüm bildirimlerde kendilerine ait inanış, gelenek ve yaşam biçimleri de dahil tüm kültürel kodları barındırdığından dolayı, dil ve kültür birbirinden ayrı düşünülemez iki kavramdır. Dilin sosyal-kültürel alanla olan bu ilişkisi, birçok farklı disiplinle bağlantısı olan çeviribilim araştırmacıları tarafından yaygın olarak çalışılmaktadır

Kültür, topluma özgü olarak varlığını sürdüren, yeme, içme, giyinme, gelenek, görenek ve inanış gibi alışkanlık ve değerlerden oluşan bir yaşam şekli olarak karşımıza çıkar. Newmark kültürü "yaşam şekli ve belli bir dili" ifade aracı olarak kullanan bir topluluğa özgü yaşam şeklinin dışavurumları olarak tanımlar (Newmark, 1988, s. 94). Bu sözleriyle Newmark (1988), dil ve kültürün birbirinden ayrı düşünülemeyeceğini ve dilin, kültürün bir yansıması olduğunu ifade eder. Bu açıdan yaklaşıldığında, bir dilden başka bir dile yapılan çeviri için kültürlerarası aktarım da denilebilir. Özellikle edebi metinler

sınıflandırmasına giren, şiir, roman, oyun ve öykü gibi metinlerin çevirisinde amaç, kaynak metin okurunda ortaya çıkan etkinin erek metin okuyucularına da yansıtılmasıdır. Göktürk (2004), bu tarz eserlerde nesnel bilginin aktarılmasından ziyade ses, sözcük, tümce ve bütün düzenindeki biçim özelliklerinin yansıtılmasının önemli olduğunu vurgular.

Ülkemizde oldukça bilinen ve büyük bir okur kitlesine sahip olan yazar Toni Morrison'un eserleri gerek çeviribilimde gerek diğer bilim dallarında birçok açıdan ele alınmış ve birçok çalışmaya konu olmuştur. Çeviribilim alanında yapılan çalışmalar (Özti, K. 2020, 2021, Kara, G. & Demirtaş, E., 2020) ise genellikle Afro-Amerikan topluluklarına ait kültürel öğelerin farklı çeviri kuramları çerçevesinde değerlendirilmesi, sömürgecilik sonrası çeviri ve sömürgecilik sonrası çeviri kuramları gibi araştırmaları içermektedir. Bu çalışmada, kaynak metnin Türkçe çevirisinde tespit edilen kültürel öğeler, Peter Newmark'ın önerdiği çeviri yöntem ve sınıflandırması kapsamında sınıflandırılarak, öğeler üzerinde yapısal, anlamsal ve kültürel-dilsel bakımdan açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Çalışma ülkemizde son yıllarda artan Afirka çalışmaları genelinde, yaygın bir okur kitlesine sahip Afro-Amerikan edebiyat okurları için kültürel unsurları tanıtmakla birlikte, bu alanda araştırma yapan çeviri bilim araştırmacıları için ise alanyazında ki bilgi birikimine ekleme yapmayı amaçlamaktadır. Ancak bu betimleyici çalışma, Toni Morrison'un "Sevilen" adlı eseri ile sınırlıdır. Yazarın tüm eserlerindeki baskın ya da öne çıkan kültürel öğelerin bir arada incelenmesi ya da söz konusu kültürel unsurların farklı çeviri stratejileri ve kuramcılara odaklanılarak ele alınması, farklı sonuçlar ortaya koyabilecektir.

1. Peter Newmark ve kültürel unsurlar kavramı

Bir toplum içindeki farklı kültürel öğeler, kelimeler, sesler, dil yapıları, işaretler ve yazılar gibi çok çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Bu öğelerin başka bir dile aktarımında çevirmen, çeşitli çeviri teknikleriyle kendi betimlemesini, tanımını ve yordamasını hedef kitleye aktarmaya çalışır. Edebi eserlerin aktarım sürecinde, çevirmenlerin kültürel bir ön inceleme yaparak, dilin içinde bulunduğu sistematiği bir bütün olarak ele alması gerektirmektedir. Edebiyat yapıtları, içinde üretildikleri kültürü yansıttıklarından dolayı çeviri kültürel bir süreçtir. Yıldırım (2015) çevirmenin iki farklı kültür arasındaki iletişim ve etkileşimde rol aldığını belirtir. Alanın gelişimine öncülük eden, Even-Zohar (2012) ise; "Çeviri, yapısı ve sınırları keskinleşmiş bir olay değil, belli bir kültür dizgesi içindeki ilişkilere bağımlı bir etkinliktir" diyerek kültür ve çeviri arasında ki önemli bağın altını çizer. Newmark (1988) *A Textbook of Translation* adlı kitabında; dil, kültür ve çeviri arasındaki ilişkiye yer verirken, genel olarak çeviri süreci, metin analizi ve kültür gibi konulara odaklanır. Bununla birlikte aktarım sürecinde başvurulan stratejileri açıklayarak, kaynak dil ile metin arasında dilsel birimlere yoğunlaşır ve bunu örneklerle açıklar. Bu bağlamda, kaynak dili ve metni ön planda tutan dilbilimsel ve kaynak odaklı bir bakış açısına sahip olduğunu belirtir. Kaynak odaklı yaklaşımı doğrultusunda Newmark, Amerika'lı çeviri kuramcısı Eugene Nida'nın araştırmalarından esinlenerek 2010 yılında yayımladığı "Translation and Culture" adlı makalesinde çeviride sorun yaratan kültüre ait öğeleri altı maddede sınıflandırır.

- 1) Çevresel unsurlar: Jeolojik ve coğrafi çevre.
- 2) Kamu Hayatı: Politika, hukuk ve yönetimi içerir.
- 3) Sosyal Yaşam: ekonomi, meslekler, toplumsal refah, sağlık ve eğitimi içerir.
- 4) Kişisel Yaşam: yiyecekler, kılık kıyafet ve ev eşyalarını içerir.
- 5) Gelenek, görenekler ve sosyal etkinlikler: Yavaş alkışlama ve masaya vurarak alkışlama gibi gelenekler; kriket ve futbol gibi sosyal etkinlikler ve bunlara bağlı tüm ulusal deyimler.
- 6) Kişisel Merak ve Tutkular: Din, müzik, şiir ve bunlara bağlı çeşitli toplumsal kuruluşlar, kiliseler, sanatsal kuruluşlar ve dernekler.

Bu makale kapsamında incelenen veriler Newmark'ın yukarıda verilen "Translation and Culture" (2010) adlı makalesindeki altı maddelik kültürel öğe sınıflandırmasına göre toplanmıştır.

Öte yandan, Peter Newmark 1988 tarihli *A Textbook of Translation* kitabının "The Other Translation Procedures" adlı bölümünde, çeviri yöntem ve prosedürlerini açıklayarak, çeviri yönteminin metnin tamamını ilgilendirmesiyle, çeviri prosedürlerinin ise söz öbekleri ve daha küçük dilsel aktarımlarla ilintili olduğunu belirtmiştir (1988, s. 45-47). Peter Newmark 2010 yılında çeviri stratejilerine bir güncelleme yaparak "Translation and Culture" adlı makalesinde çevirmenlere kültürel unsurların hedef kültüre aktarımı sırasında kolaylık sağlaması için belirlediği beş temel kültürel çeviri stratejisini (five basic cultural translation procedures) aşağıdaki şekilde sıralamaktadır:

1. Aktarım (Transference): Kültüre özgü bir sözcüğün hedef dile olduğu gibi taşınması/aktarılmasıdır. Newmark'a göre kültüre özgü öğelerin çevirisinde uygulanması gereken temel stratejidir.
2. Kültürel eşdeğerlik (Cultural equivalent): Newmark'a göre; bu çeviri stratejisi bilgilendirici metinlerde içeriğin, tiyatro metinlerinde ve şiirlerde duygunun hedef kültüre etkili ve başarılı bir şekilde iletilmesi için en uygun stratejidir.
3. Betimsel eşdeğerlik (Descriptive equivalent): Kaynak dildeki bir sözcüğün hedef dile betimleyici ve kültürel olmayan bir karşılığa başvurulmasıyla çevrilmesi durumudur.
4. Bileşen çözümlemesi (Componential analysis): Kaynak dildeki ve kaynak kültüre ait öğelerin, kültürel özellikleri taşıyan anlam bileşenlerine bölünerek çevrilmesi durumudur.
5. Özel isim dönüşümü (Transonym): Kaynak metindeki özel isimlerin erek dilin özelliklerine göre dönüştürülmesidir. Newmark'a göre bu strateji çevirmekten ziyade dönüştürmektir.

Peter Newmark, yukarıda bahsedilen beş temel çeviri stratejisine ek olarak "Kültürel Kategoriler ve Diğer Çeviri Stratejileri" (Cultural Categories and Other Translation Procedures) başlığı altında "literal translation" "synonymy", "modulation", "paraphrase" ve "cultural footnotes" olmak üzere beş maddelik ek çeviri stratejilerinden de bahsetmektedir (Newmark, 2010, s. 331). Newmark bu beş maddelik ek çeviri stratejilerini ise şöyle açıklamaktadır:

1. Sözcüğü sözcüğüne çeviri (Literal translation): Kaynak metindeki sözcüklerin hedef dile sözcüğü sözcüğüne çevrilmesidir.
2. Eş anlamlılık (Synonymy): Kaynak dildeki kültürel bir terimin erek dilde daha genel bir terimle karşılanmasıdır. Bu strateji dikkatli kullanılmazsa anlam kaybına yol açabilmektedir.
3. Düzenleme (Modulation): Kaynak metindeki olumlu yapıların erek metinde çift olumsuz yapılarla dönüştürülmesi vb. düzenlemeleri kapsayan stratejidir.
4. Açıklama (Paraphrase): Erek okurun sıklıkla ihtiyaç duyduğu ek kültürel bilgiyi sağlamak için kullanılan stratejidir.
5. Kültürel dipnotlar (Cultural footnotes): Newmark'a göre hem kaynak yazara ait olan dipnotlar hem de çevirmen tarafından eklenen dipnotlar çevirmenler arasında süregelen bir tartışma konusudur. Her iki durumda da metnin akıcılığını bozmamak için dipnotların kısa ve öz olması daha uygundur (2010, s. 331). Çevirmenlerin, erek metinde anlaşılabilirliğin sağlanması adına zaman zaman "ekleme" yöntemine başvurdukları görülmektedir bu sebeple yukarıda belirtilen yöntemlerin dışında çeviri sürecinde başvurulmuş diğer bir çeviri yöntemi olan "ekleme" yöntemi de eklenmiştir.

2. Toni Morrison ve *Sevilen* adlı eseri üzerine

Bu çalışmada, Toni Morrison'ın *Beloved* adlı eserindeki kaynak metin ile erek metinde yer alan kültürel öğeler Newmark'ın (1988) kültürel öğeleri sınıflandırması ve bu öğelerin çevirilerinde kullanılan birtakım stratejiler aracılığıyla karşılaştırmalı olarak incelenecek ve çevirmenin çeviri stratejilerine yönelik tespitlerde bulunulacaktır. Amerikalı Nobel ödüllü yazar, Toni Morrison (18 Şubat 1931- 5

Ağustos 2019), "Afro-Amerikan" edebiyatının tanınması ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır. *Sevilen* (*Beloved*) adlı romanıyla 1988 yılında Pulitzer Ödülü'nü kazanan Morrison, 1993 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır. Morrison, Ohio eyaletine bağlı Lorain'de, Afro-Amerikalı işçi sınıfı bir ailenin dört çocuğundan ikincisi olarak dünyaya geldi. Morrison'ın Afro-Amerikan kimlik bilincinin gelişmesinde, aile içindeki Afro-Amerikan halk hikayelerinin, hayalet öykülerinin ve Afro-Amerikan ezgilerinin önemli rolü vardır (Öztin, K. , 2020).

İnceleyeceğimiz *Beloved* (Sevilen) İngilizce kaynak metin 527 sayfa, Türkçe erek metin 354 sayfadır. Kaynak ve erek metinlerin sonunda sözlük, metin içinde dipnot bulunmamaktadır. Bununla birlikte Türkiye'de oldukça tanınan bir yazar olması eserlerinin çoğunun Türkçeye çevrilmiş olması da eser seçiminde belirleyici bir rol oynamıştır.

3. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, Peter Newmark'ın kültürel öge sınıflandırmasına göre, Toni Morrison'ın "Beloved" adlı eserinin, Püren Özgeren tarafından Türkçeye "Sevilen" olarak akta romanda tespit edilen 586 adet kültürel öge incelenmiş ve en sık tercih edilen çeviri stratejileri, eserdeki yoğunlukla yer alan farklı kültürel ögeler altında, makale kapsamında 10 adet örnek ayrıntılı olarak incelenmiştir. Örnekleri içeren tablolarda Kaynak Metin için "KM", Erek Metin için ise "EM" kısaltmaları kullanılmıştır. Çeviri süreci boyunca çevirmenin, farklı kategorideki kültürel ögeleri nasıl ele aldığı ve hangi stratejilere başvurularak aktarıldığı çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Örnek 1

KM	<i>Within two months, in the dead of winter, leaving their grandmother, Baby Suggs; Sethe, their mother; and their little sister, Denver, all by themselves in the gray and white house on Bluestone Road. It didn't have a number then, because Cincinnati didn't stretch that far. (s. 2)</i>
EM	<i>Kışın ortasında, büyükanneleri Baby Suggs'ı, anneleri Sethe 'i ve küçük kardeşleri Denver'ı, Bluestone Yolu'ndaki gri-beyaz evde baş başa bırakarak, iki ay arayla kaçıp gittiler. O sıralarda evin bir kapı numarası yoktu, çünkü Cincinnati henüz oraya kadar uzanmıyordu. (s. 15)</i>

İlk örneğimizde, olay örgüsü eserde hikâyenin yaşandığı Amerika'nın, Ohio eyaletine bağlı Cincinnati şehrinde geçmektedir. Romanın konusu, baş karakter Sethe' nin oğullarının köle olarak kötü muamele görerek yaşadıkları evden, diğer Afro-Amerikalıların daha özgür olarak yaşadığı 124 ê kaçışları üzerinden ilerler. KM' de yer alan "Baby Suggs, Sethe, Denver, Bluestone Road ve Cincinnati", Newmark'ın önerdiği kültürel unsurlar kapsamında; çevresel unsurlar (coğrafi, tarihi, yer ve isimler) sınıflandırmasında değerlendirilerek, hedef kültürde karşılığı ve çevirisi olmadığından dolayı çevirmen, kaynak dile ait olan bu ifadeleri "özel isim dönüşümü" stratejisine başvurarak, EM' e erek dilin özellikleri doğrultusunda aktarmıştır.

Örnek 2

KM	"Y'all got boys," he told them. "Youngboys, old boys, picky boys, stropin boys. Nowat Sweet Home, my niggers is men every one ofem. Bought em thataway, raised em thataway. Men every one." (s. 18)
EM	"Sizinkiler yalnızca oğlan," derdi onlara. "Genç oğlanlar, yaşlı oğlanlar, tembel ya da çalışkan oğlanlar. Oysa Tatlı Yuva' da benim zencilerimin hepsi erkek, hepsi insan. Onları böyle aldım, böyle de yetiştirdim. Her biri sapına kadar erkek. (s. 25)

Bu örnekte, KM' de geçen "nigger" kelimesi, siyah ten ve etnik kökene gönderme amacıyla kullanılmıştır. Tarih boyunca İngilizcede siyah Amerikalıları adlandırmak amacıyla, "Negro", "nigger", "nigger", "black", "African-American" ve "Afro-American" gibi birçok farklı sıfatlar kullanılmıştır. Bunların bazıları yan anlamsal çağrışımlar bakımından nötr olup bazıları ise aşağılayıcı anlamlar olarak

nitelendirilmektedir. Kendisi de bir Afro-Amerikalı olan yazarımız Toni Morrison, romanlarında siyahileri çeşitli biçimlerde adlandırırken, Öztin (2021) yılında ortaya koyduğu "Afro-Amerikan Toplumunun Adlandırılma Biçimlerinin Türkçeye Aktarımına İlişkin" adlı çalışmada, yazarın *The Bluest Eye* (1970) ve *Sula* (1973) adlı romanlarını inceleyerek, bu sıfatların, romanlarda Türkçeye aktarımında çevirilerin yapıldığı yıllara göre anlamsal farklılıklar düzenli bir örüntü olduğunu ortaya koyar. Örneğimize dönecek olursak, Newmark'ın *kamu hayatı kültürel unsurlar* kapsamında değerlendirilerek, çevirmenin *uyarlama* yöntemi ile "zenci" ifadesini tercih ederek EM'de eşdeğerliliği sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Günümüzde ise siyah topluluğun ten renklerinden ziyade, anayurtları olan African-American ifadesi daha sık tercih edilmektedir.

Örnek 3

KM	Denver sat down on the bottom step. There was nowhere else gracefully to go. They were a twosome, saying "Your daddy" and "Sweet Home" in a way that made it clear both belonged to them and not to her. (s. 24)
EM	Denver en alttaki basamağa oturdu. Onurlu bir biçimde gidebileceği bir yer yoktu. Karşısında, "Baban" ve "Tatlı Yuva" diyen ve bunu, her ikisinin de kendilerine ait olduğunu vurgulayacak biçimde yapan bir çift duruyordu. (s. 28)

Bu örneğimizde ise KM' de geçen "Your daddy" ve "Sweet Home" ifadeleri, Newmark'ın ortaya koyduğu tipolojide kişisel hayat kültürel unsuru olarak değerlendirilmiş olup, EM'de "Baban" ve "Tatlı Yuva" ifadeleri kullanılarak aktarılmıştır. Newmark'ın sınıflandırmasına göre kişisel yaşam kültürel ögesi olarak değerlendirebileceğimiz bu örnekte, çevirmenin kültürel unsurları korumak amacıyla *sözcüğü sözcüğüne* aktarım gerçekleştirdiği görülmektedir.

Örnek 4

KM	<i>Sethe took a little spit from the tip of her tongue with her forefinger. Quickly, lightly she touched the stove. Then she trailed her fingers through the flour, parting, separating small hills and ridges of it, looking for mites. Finding none, she poured soda and salt into the crease of her folded hand and tossed both into the flour. Then she reached into a can and scooped half a handful of lard. Deftly she squeezed the flour through it, then with her left hand sprinkling water, she formed the dough. (p. 31)</i>
EM	<i>Sethe işaret parmağını dilinin ucuna dokundurdu, hafifçe ıslattı. Sonra hızla, dikkatle ocağa değdirdi. Parmaklarını unun arasından geçirdi, ayırdı, küçük tepeler, bayırlar oluşturdu; böcek olup olmadığına baktı. Bulamayınca, avcuna biraz karbonatla tuz döktü, unun içine boşalttı. Elini bir tenekeye soktu, bir avuç dolusu domuz yağı çıkardı. Becerikli ellerle yağı unun içine sıyırdı, sol eliyle su serpererek hamuru yoğurmaya başladı. (s. 32)</i>

Bu örneğimizde ise, Newmark'ın ortaya koyduğu kültürel unsur sınıflandırmasında, kişisel yaşam kültürel unsuru olarak sınıflandırılan bu örnekte, KM' de geçen "Sethe took a little spit from the tip of her tongue with her forefinger. Quickly, lightly she touched the stove. Then she trailed her fingers through the flour, parting, separating small hills and ridges of it, looking for mites. Finding none" ifadesi EM' de *sözcüğü sözcüğüne* yöntemi kullanılarak aktarım yapılmıştır. Bununla beraber KM' deki cümle sayısının, EM' deki cümle sayısı ile bir uyum içinde olduğu ve anlamsal olarak eşdeğerlik sağlandığı görülmektedir.

Örnek 5

KM	Time never worked the way Sixo thought, so of course he never got it right. Once he plotted down to the minute a <i>thirty-mile trip</i> to see a woman. (p. 41)
EM	Zaman asla Sixo' nun düşündüğü gibi işlemiyordu, o da bu yüzden zamana bir türlü ayak uyduramıyordu. Bir keresinde, bir kadını görmek için <i>elli kilometrelik bir yolculuğu</i> en ince ayrıntısına kadar planladı. (S. 38)

Newmark'ın çevresel unsurlar kapsamında değerlendirebileceğimiz bu örnekte, KM'de yer alan "a thirty-mile trip" söz öbeğinde mile kelimesi İngilizcede mesafe bir uzaklık ölçü birimidir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne baktığımızda ise Türkçe'de üçüncü anlam olarak aynı anlam karşımıza çıkmaktadır. Ancak Türkçe'de 1 mil yaklaşık olarak 1,609 km olmasından dolayı, çevirmen EM'de uyarılama yöntemi ile aktarım yaparak, EM'de anlam bütünlüğü sağlayarak, kültürel eşdeğerlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Örnek 6

KM	<p>"I brung you some bean soup," I said.</p> <p>She said, "I don't think I can swallow that."</p> <p>"Try a bit," I told her.</p> <p>"Too thick. I'm sure it's too thick."</p> <p>"Want me to loosen it up with a little water? "</p> <p>"No. Take it away. Bring me some cool water, that's all."</p> <p>"Yes, ma'am. Ma'am? Could I ask you something?"</p> <p>"What is it, Sethe? " (p.370)</p>
EM	<p>"Size fasulye çorbası getirdim," dedim.</p> <p>"Yutabileceğimi sanmıyorum," dedi.</p> <p>"Bir deneyin," dedim.</p> <p>"Çok katı. Çok katı olduğundan eminim."</p> <p>"Biraz sulandırmamı ister misiniz?"</p> <p>"Hayır. Götüronu. Bana bir bardak soğuk su getir, yeter."</p> <p>"Peki, bayan. Bayan? Size birşey sorabilir miyim?"</p> <p>"Ne var, Sethe? (S. 251)</p>

Bu örnekte KM' de geçen biçimsel yapı erek metne denk düşmektedir. Newmark'ın kişisel yaşam unsurları kapsamında nitelendirebileceğimiz diyalogda çevirmen, kaynak metnin tümcelerinde eklemeye çıkarma yapmayarak, her kelimeyi mümkün olduğunca *sözcüğü sözcüğüne* aktarım yapmaya çalıştığı görülmektedir. Örneği daha detaylı olarak ele aldığımızda "I brung you some bean soup,"I said" ve "Size fasulye çorbası getirdim, dedim" örneği ile "Try a bit," I told her, "Bir deneyin, "dedim" örneklerinden de anlaşılacağı üzere, çevirmen kaynak metin odaklı çeviri yapmıştır.

Örnek 7

KM	<p>That's when we should have begun to plan. But we didn't. I don't know what we thought—but getting away was a <i>money</i> thing to us.</p> <p>Buy out. Running was nowhere on our minds. All of us? Some?</p> <p>Where to? How to go? It was Sixo who brought it up, finally, after Paul F. Mrs. Garner sold him, trying to keep things up. Already she lived two years off his price. But it ran out, I guess, so she wrote schoolteacher to come take over. (p. 379)</p>
EM	<p>İşte o an, plan yapmaya başlamalıydık. Ama yapmadık. Ne düşündük, bilmiyorum - ancak kaçmak bizim için <i>pahalı</i> bir şeydi. Satın alınması gereken bir şey. Kaçabileceğimizizi düşünemiyorduk. Hep birlikte? Bir kısmımız? Nereye? Nasıl? Sonunda, konuyu açan Sixo oldu - Bayan Garner'ın biraz para bulabilmek için Paul F'yi satmasından sonra. Kadın bu satıştan gelen parayla iki yıl geçindi. Ama para bitince, tahminime göre, yönetimi ele alması için öğretmeni buraya çağırdı. (s. 255)</p>

Newmark'ın *sosyal yaşam unsurları (maddi kültür)* kapsamında nitelendirebileceğimiz bu örnekte ise KM'deki biçimsel yapı ile erek metindeki biçimsel yapıda farklılıklar mevcuttur. Çevirmen EM'de sözcüğü sözcüğüne çeviri yaparak anlamsal bütünlüğü sağlamak ve metinde akıcılığı ön planda tutmak maksadıyla biçimsel yapıyı korumamıştır. Bununla beraber KM'de geçen "money" kelimesi EM'e "pahalı" olarak aktarılmış olup, çevirmenin *uyarlama* yönteminden faydalandığı ve Türkçede yalnızca "para" anlamına gelen ifadenin, hedef dildeki karşılığı gözetilerek ve EM okurlarının daha iyi anlayacağı şekilde aktarım yapıldığı görülmektedir.

Örnek 8

KM	<i>One more curve in the road, and Sethe could see her chimney;</i> it wasn't lonely-looking anymore. The ribbon of smoke was from a fire that warmed a body returned to her just like it never went away, never needed a headstone. And the heart that beat inside it had not for a single moment stopped in her hands. (p. 381)
EM	Sethe yoldaki son kıvrımı da dönünce evinin bacasını gördü; baca artık hiç de yalnız görünmüyordu. Duman şeridi, ona geri dönen bir bedeni ısıtan ateşten yükseliyordu. Bu beden ondan hiç uzaklaşmamış, bir mezar taşına hiç gereksinmemişti sanki. Ve bu beden içinde çarpan yürek, Sethe'in ellerinin arasında hiç durmamıştı - bir anlığına bile. (s. 257)

Newmark'ın kültürel öğelerin sınıflandırılması çerçevesinde, çevresel unsurlar kapsamına giren bu örneğimizde, KM 'de "One more curve in the road, and Sethe could see her chimney" cümlesi EM'e "Sethe yoldaki son kıvrımı da dönünce evinin bacasını gördü" şeklinde *uyarlama* yapılarak erek metin odaklı bir aktarım yapılmıştır. KM'de incelenen cümlede virgül ve "ve" bağlacı, EM' de anlamlı bir eşdeğerlik sağlanmak amacıyla erek metnin gramer yapısına uygun olarak aktarılmıştır. Bu örneğimizde de çevirmenin kaynak metin odaklı bir tercüme yapmadığı, hedef kültür okurları tarafından daha erişilebilir olmayı hedeflediği açıkça görülmektedir.

Örnek 9

KM	" <i>God damn it! Hush up!</i> " Paul D was shouting, falling, reaching for anchor. " <i>Leave the place alone! Get the hell out!</i> " (p. 36)
EM	" Kahretsin! Sus artık! " diye bağınyordu Paul D; sendeliyor, çapayı aranıyordu. " Bu evi rahat bırak! Defol git! " (S. 35)

Newmark'ın belirlediği kültürel öğelerden, *gelenek, görenek ve sosyal etkinlikler* kapsamında değerlendireceğimiz bu örnekte, hayret, korku, coşku, telaş, sevgi gibi duyguları ifade etmek için kullanılan ünlem cümleleri yer almaktadır. EM'de çevirmen, kaynak dil yazarının üslûbunu dikkate alarak *sözcüğü sözcüğüne* aktarım yöntemi ile erek metne aktarmayı başarabilmiştir. Ayrıca kaynak metindeki diyalog sayısı erek metindeki diyalog sayısına denk düşerken, anlamsal olarak uyum içinde olduğu görülmektedir.

Örnek 10

her eyes <i>fever bright</i> (p. 306)	gözleri <i>alev alev</i> (s. 453)
<i>exchanged</i> clothes (p. 453)	Değiş tokuş ettiler (s. 306)
walked <i>arm in arm</i> (p. 453)	Kol kola yürüyor (s. 306)
<i>Fancy food</i> (p. 453)	abur cubur yiyecekler (s. 306)

in a hurry (p. 453)

harıl harıl (s. 306)

Son örneğimizde ise, *ikileme ve benzetme* cümlelerine nadir de olsa yer verildiği tespit edilmiş, somut örnekler tablo altında sunulmuştur. İkileme cümleleri, aynı sözcüğün tekrarıyla, yakın anlamlı sözcüklerin yan yana getirilmesiyle oluşan söz öbekleridir. İncelenen çeviride rastlanan ikileme türleri; "alev alev, harıl harıl" (Aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan ikileme), "abur cubur" (ikisi de anlamsız sözcüklerle yapılan ikileme) ve "değiş tokuş" (biri anlamlı diğeri anlamsız sözcükle yapılan ikileme) olarak yer almaktadır. Çevirmenin kaynak metinde yer almayan ikilemelere erek metinde yer vererek, erek okur kitlesini dikkate alıp kültürel aktarımı *uyarlama* yöntemi ile gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada, Toni Morrison'ın *Beloved* adlı eserindeki kaynak metin ile erek metinde yer alan kültürel öğeler Newmark'ın (1988,2010) kültürel öğeleri sınıflandırması ve bu öğelerin çevirilerinde kullanılan birtakım stratejiler aracılığıyla karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve çevirmenin çeviri stratejilerine yönelik tespitlerde bulunulmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında Peter Newmark'ın 2010 yılında yayımladığı "Translation and Culture" adlı makalesindeki altı maddelik kültürel öge sınıflandırmasından (Çevresel Unsurlar Kategorisi, Kişisel Yaşam Kategorisi, Gelenek Görenekler ve Sosyal Etkinlikler Kategorisi, Kamu Hayatı Kategorisi, Kişisel Merak ve Tutkular Kategorisi, Sosyal Yaşam Kategorisi) yararlanılarak kaynak metinden 586 kültürel öge elde edilmiş ve tamamının erek metindeki çevirileri incelenmiştir. Çalışma kapsamında eserdeki yoğunlukla yer alan farklı kültürel öğeler altında, makale kapsamında 10 adet örnek ayrıntılı olarak incelenerek, kültürel öğelerin aktarımında izlenen yol analizlerle tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmaya esas olan metin üzerinde yapılan analizlerde, kültürel öğelerin aktarımında, çevirmen tarafından sıklıkla Newmark'ın önerdiği yöntemlerden "aktarım", "uyarlama" ve "sözcüğü sözcüğüne çeviri" yöntemlerinin tercih edildiği görülmüştür. Çeviride önemli aktarım sorunlarına yol açan kültüre özgü öğeler, çevirmen tarafından dikkatlice ele alınmıştır. Çevirmen bu stratejileri seçerken, çevirinin erek kültürde anlaşılabilmesi ihtimali veya kaynak kültürün tamamen yok olup, metnin erek dilde yazılmış bir eser gibi algılanması tehlikesini önlemiştir. Kültürel öğelerde yabancılaşmanın korunduğu unsurlar, erek metin okurunu şaşırtabilir, okuru araştırmaya ve öğrenme sürecine yönlendirebilir ve bildiklerini sorgulatabilir. Burada Amerikalı çeviribilimci Venuti'nin çeviri stratejilerinden olan yerlileştirme ve yabancılaştırma yaklaşımlarına değinmek, incelediğimiz eserdeki çevirmenin tercih ettiği stratejileri ve sebeplerini analiz etmek açısından ayrıca destekleyici olacaktır. Venuti (1998, 1-14) yerlileştirmeyi; çeviri yapılacak metindeki farklılıkların, erek kültür okurları için mümkün olduğunca azaltılması hedefi taşıyan bir çeviri yaklaşımı olarak görürken, yabancılaştırmayı ise kaynak metnin yabancı özelliklerinden bir kısmını muhafaza ederek, erek metinde normları zorlayan bir çeviri yaklaşımı olarak belirtir. Her ne kadar okuru yoran ve okuma sürecini güçleştiren erek metinler ortaya çıksa da böyle metinlerin erek kültürde oluşması kaynak kültürün görünürlüğü ve tanınması açısından değerlidir. Bu sebeple, kültürel açıdan ele alındığında, çevirmenlerin yabancı unsurları erek kültüre davet etmeleri, aradaki sınırların azalması ve erek kültürün zenginleşmesi ve ayrıca dilin gelişimi açısından oldukça önemli olduğu belirtilebilir.

Hızla küreselleşen dünyamızda, farklı ulustan toplulukların yoğun etkileşim halinde olmasından dolayı, çeviribilimin önemi artmıştır. Dil ve kültür ilişkisi bağlamında, çevirmenler farklı uluslara ait kültürel öğelerin aktarım sürecinde, eşdeğerliği sağlamak amacıyla çok çeşitli stratejilere başvurmuşlardır. Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi Peter Newmark'ın çeviri stratejileri doğrultusunda oluşturulmuştur, ancak yazarın yazarın tüm eserlerindeki baskın ya da öne çıkan kültürel öğelerin bir arada incelenmesi ve söz konusu kültürel unsurların farklı çeviri stratejileri ve kuramcılara odaklanılarak ele alınması, farklı sonuçlar ortaya koyabilecektir. Bu çalışmadan çıkarılabilecek bir diğer önemli sonuç ise; çevirmen yeterliliğidir. Çevirmenlerin kaynak ve erek dile hâkim olmalarının yanı sıra, kaynak ve erek kültür hakkında da kapsamlı bilgi sahibi olmaları, iki farklı

kültür arasında köprü kurması sebebiyle, incelediğimiz eserde çevirmenin bu amaca uygun hareket ettiği ve yeterli olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Aksoy, B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi*. İmge Kitabevi.
- Even-Zohar, I. (2012). Yazımsal çoğuldizge içinde çeviri yazının durumu (S. Paker, Çev.). *Çeviri seçkisi-II - Çeviri (bilim) nedir?* (ss. 125-133) (Haz. M. Rifat), 2. Baskı. Sel Yayıncılık.
- Göktürk, A. (2004). *Çeviri dillerin dili*. Yapı Kredi Yayınları.
- Kara, G. & Demirtaş, E. (2020). Toni Morrison'ın En Mavi Göz Adlı eserine postkolonyal feminist bir yaklaşım. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 199-212.
- Larson, M. L. (1984). *Meaning-based translation: "A guide to crosslanguage equivalence"*. University Press of America.
- Morrison, T. (2021). *Beloved*. Vintage.
- Morrison, T. (2019). *Sevilen* (P. Özgören, Çev.). 5. Baskı. Sel Yayıncılık.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice Hall International.
- Newmark, P. (2010). *Translation and culture. Meaning in translation*. Peter Long GmbH.
- Nida, E. (1964). Principles of correspondence. In L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* (ss. 126-140). Routledge.
- Öztin, K. (2020). Toni Morrison'un *Sula* (1973) romanındaki folklorik unsurların Türkçeye aktarımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Özel Sayı 8), 979-999 . DOI: 10.29000/rumelide.824580
- Öztin, K. (2021). Afro-Amerikan toplumunun adlandırılma biçimlerinin Türkçeye aktarımına ilişkin bir inceleme. *Dil Dergisi*, 172(1), 43-59.
- Taş, S. (2017). Kültürel unsurların çevirisi ve çeviri stratejileri. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 1-14.
- Venuti, L. (1995). *Translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.
- Venuti, L. (1998). *Translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.
- Yıldırım, C. (2015). Amin Maalouf'un Afrikalı Leo ve Semerkant romanlarında kültürel unsurların çevirisi üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(39), 221- 232.